

- активності;
- особистому контакті – неформальність навчання, відмова від будь-яких ролей;
- взаємонавчання, так як взаємодія між ровесниками вважається винятково важливим фактором, що стимулює індивідуальний розвиток;
- емоціях;
- розвитку навичок самооцінювання [2, с.33].

Майстром своєї справи, творчим педагогом стає вчитель, котрий замість питання „як найкраще передати мої знання?” ставить запитання „як вдасться мені реалізувати з учнями інтерсуб’єктність?”. Для цього він обирає наступну стратегію:

- замість дотримування норм і планування – самодисциплінування і творче навчання;
- замість класно-урочної системи – інтерактивні заняття;
- замість надміру когнітивізму – інтеграцію;
- замість ігнорування проблем – праця над їх вирішенням;
- замість офіційності – вчитель як людина [2, с.29-30].

Висновки... Сучасному суспільству потрібен творчий вчитель, з відповідною ієрархією цінностей, що визначає його переконання, який постійно підвищує свою кваліфікацію й розширює межі професійної компетентності. Освітня діяльність вчителів сьогодні набуває особливого значення і розширює свої межі. Вона не так як раніше зводиться до передачі готових знань з використанням сучасних технологічних засобів, а становить складову широкого процесу впровадження наступних поколінь в європейську культуру.

Література

1. Czeredrecka B. Kształcenie nauczycieli zintegrowanej Europy / Kształcenie nauczycieli w kontekście integracji europejskiej. Lublin.–1997. – С.37–40.
2. Gołębiak D., Teusz G. Studiowanie praktyki / Kształcenie nauczycieli w kontekście integracji europejskiej. – Lublin. – 1997. – С.23-36.
3. Leżańska W. Propozycje zmian strukturalnych w systemie kształcenia nauczycieli... / Kształcenie i doskonalenie nauczycieli (dla) edukacji alternatywnej. –Krakow – 2001.– С.71–84.

Анотація

У статті аналізуються передумови, особливості та шляхи удосконалення професійної підготовки вчителів у контексті їх професійно-творчого становлення.

Аннотация

В статье анализируются предпосылки, особенности и пути усовершенствования профессиональной подготовки учителей в контексте их профессионально-творческого становления.

Подано до редакції 5.11.2007.

©2007

Міхно С.В.

ПІЗНАВАЛЬНО-ТВОРЧА САМОСТІЙНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК ОДНА З ПРОВІДНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Постановка проблеми в загальному вигляді... Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти в Україні у XXI ст. та Болонської декларації питання самостійності, творчої діяльності займають чільне місце в підготовці майбутніх фахівців у ВНЗ.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми... Останні дисертаційні дослідження стосуються здебільшого організації самостійної роботи студентів, пізнавальної самостійності, самостійної навчальної діяльності.

С.Заскалета (2000 р.) досліджувала організацію самостійної пізнавальної діяльності студентів сільськогосподарського інституту (за матеріалами вивчення іноземних мов). Т.Лобода (2001 р.) вивчала педагогічні умови організації самостійної роботи студентів педагогічного коледжу у процесі викладання української мови. Л.Онучак (2002 р.) зосереджувала увагу на педагогічних умовах організації самостійної позааудиторної роботи студентів під час вивчення іноземної мови в економічному вищому навчальному закладі. В.Луценко (2002 р.) досліджувала організацію самостійної роботи студентів в умовах особистісно-орієнтованого навчання, І.Шайдур (2003 р.) – на основі індивідуально орієнтованого підходу. І.Шимко (2003 р.) визначала дидактичні умови організації самостійної навчальної роботи студентів вищих навчальних закладів. Н.Шишкіна (2004 р.) запропонувала технологію організації самостійної роботи студентів вищого педагогічного закладу освіти у процесі вивчення юридичних дисциплін. С.Кустовський (2005 р.) наголошував на важливості використання новітніх педагогічних технологій під час організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів-економістів у ВНЗ. Т.Пашенко (2005 р.) досліджувала методiku самостійної роботи студентів аграрного коледжу в процесі вивчення спеціальних дисциплін. С.Яшанов (2003 р.) розглядав використання нових інформаційних технологій як

засіб формування у студентів вищого педагогічного навчального закладу умінь і навичок самостійної навчальної роботи. Предметом дослідження І.Хом'юк (2003 р.) були педагогічні умови ефективного впливу ігрових форм навчання на формування умінь самостійної роботи у студентів технічних ВНЗ на першому курсі навчання.

В.Бенера (2003 р.) досліджувала формування пізнавальної самостійності в майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів засобами інтелектуальної гри. Я.Галета (2005р.) – формування пізнавальної самостійності студентів в умовах економічного коледжу засобами інформаційних технологій. А.Нестеренко (2005 р.) вивчала розвиток пізнавальної самостійності майбутніх абітурієнтів у системі довузівської математичної підготовки. Л.Тархова (2006 р.) – формування пізнавальної самостійності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки.

І.Левіна (2001 р.) досліджувала професійну діяльність учителя з формування пізнавальної самостійності підлітків засобами моделювання. Г.Адамів (2003 р.) розглядала пізнавальну самостійність як компонент професійної діяльності вчителя початкових класів.

Л.Головка (2000 р.) вивчала питання формування досвіду самостійної діяльності студентів вищої сільськогосподарської школи. Н.Сидорчук (2001 р.) – організацію самоосвітньої діяльності майбутніх учителів у процесі вивчення предметів педагогічного циклу. У своїй дисертації вона розглянула методи самостійної навчальної діяльності як один з механізмів підготовки майбутніх учителів до здійснення професійної самоосвіти, навела їх класифікацію. Н.Генералова (2003 р.) досліджувала педагогічні умови керівництва самостійною підготовкою курсантів вищих військових навчальних закладів. Під самопідготовкою вона розуміє форму самостійної роботи курсанта і водночас різноманітні методи навчально-пізнавальної, навчально-дослідницької діяльності курсантів під керівництвом викладача, з метою підготовки до наступних навчальних занять за розкладом. Г.Романова (2003 р.) визначала індивідуально-типологічні та дидактичні чинники результативності самостійної роботи студентів економічних університетів.

Лише поодинокі роботи стосуються саме пізнавально-творчої самостійності студентів і учнів, організації творчих самостійних робіт.

Л.Конючкова, О.Цопанова (2004 р.) вважають розвиток творчої самостійності студентів умовою вдосконалення їх професійної підготовки. І.Карнаухова (2000 р.) розглядає пошуково-дослідницьку діяльність як засіб розвитку творчої самостійності студентів в процесі професійної підготовки. І.Зайнуліна (2000 р.) творчу пізнавальну самостійність студентів (курсантів) військово-інженерного ВНЗ вивчала як фактор вдосконалення професійної підготовки. Н.Дмитрук (2004 р.) зазначала, що творчі самостійні роботи є умовою самореалізації особистості того, хто навчається. Т.Пономарьова (2001 р.) вивчала взаємозв'язок репродуктивного і творчого компонентів самостійної роботи студентів як умову її ефективної організації у ВНЗ (на матеріалі педагогічних дисциплін). Л.Круглова (1997 р.), Л.Степанова (1999 р.), О.Жукова (1999 р.), В.Дрозина (2000 р.) досліджували творчу самостійність учнів.

В.Бенера виділяє пізнавально-творчу самостійність як один з видів самостійності. О.Демченко вивчає питання діагностики пізнавально-творчої самостійної діяльності студентів. О.Лазарева (2003 р.) – організацію творчих самостійних робіт старшокласників у модульному навчанні.

Проблему творчості у процесі навчання досліджували В.Андреев, В.Кан-Калик, Б.Коротяєв та ін.

Формулювання цілей статті... Мета статті – розглянути пізнавально-творчу самостійність студентів як одну з провідних компетенцій майбутнього фахівця. Відповідно до мети були поставлені завдання: уточнити поняття компетенції та компетентності, приділити увагу елементам творчого характеру у самостійності пізнавальної діяльності студентів, представити критеріальні характеристики пізнавально-творчої самостійності.

Виклад основного матеріалу дослідження... Г.Мельниченко вважає, що компетентність – це складне особистісне утворення, що складається зі знань, умінь і навичок, які дозволяють особистості ефективно функціонувати в певній діяльності. Компетентність – це 1) сукупність повноважень (прав і обов'язків) державного або громадського органу, службової особи, що встановлюються законом, статутом даного органу або іншими нормативними актами; 2) знання, вміння та навички з окремої галузі [5, 23].

В трактуванні І.Зимньої, під компетентністю слід розуміти заснований на знаннях, інтелектуально й особистісно зумовлений досвід соціально-професійної життєдіяльності людини. Основою цієї інтеграційної якості виступають знання, вміння, навички, досвід, цінності і схильності особистості до соціально-професійної діяльності [3, с.35].

Щодо питання диференціації понять “компетенція” і “компетентність” в аспекті вищої освіти Л.Безкоровайна дотримується тези про те, що компетенція складає ресурс (потенціал) випускника університету, а компетентність – це актуальна проява компетенції в діяльності. Поняття компетенції вона не зводить до відомої тріади “знання, вміння, навички”, а розглядає як деяку сферу відносин між знаннями, вміннями, навичками людини та її дією в соціальній практиці. Компетенція виступає зв'язком між одночасною мобілізацією знань, умінь і способів поведінки в умовах конкретної діяльності.

Компетенція – це інтегральна якість особистості, що виявляється в загальній здатності та готовності її до самостійної й успішної діяльності, що заснована на знаннях, уміннях і навичках, досвіді, цінностях і схильностях, набутих у процесі навчання.

Компетенції – це діяльнісна складова отриманого рівня освіти, яка допомагає проявити знання, уміння і навички в незнайомій ситуації. В той же час будь-яка ситуація характеризується своїми відмінними особливостями. Про це свідчить поняття “специфічної” у визначенні компетенції. Отже, компетенція – це ситуативна категорія, оскільки визначається в готовності до діяльності в конкретних професійних ситуаціях.

Компетенція не може розглядатись окремо від конкретних реальних (а не уявних) умов діяльності. Безумовно, має рацію Е.Зеєр, який стверджує, що компетенції – це знання у дії, інтеграційні діяльнісні конструктори, що включені в реальну ситуацію [1, с.8].

Дійсною особливістю компетенції є самостійність спеціаліста в процесі професійної діяльності. Самостійність означає відповідальне відношення людини до своїх вчинків, здатність діяти свідомо в будь-яких умовах.

Слід зазначити, що знання, уміння, навички, досвід, цінності, які отримані у процесі навчання, є інтеграційними якостями компетентності і одночасно потенційною компетенцією. Проте компетентність вони ще не визначають. Людину можна вважати компетентною у тому випадку, коли прихована раніше потенційна компетенція стане компетенцією дії в умовах реальної специфічної ситуації.

На думку В.Лозової, компетентнісний підхід передбачає аксіологічну, мотиваційну, рефлексивну, когнітивну, операційно-технологічну та інші складові результатів навчання, що відбивають прирощення не лише знань, умінь, навичок, а й досвіду емоційно-ціннісного ставлення. Для студентів вищого навчального закладу освіти на теперішньому етапі важливо не лише оволодіти певною професією, отримати відповідну кваліфікацію спеціаліста, але й у навчальному та виховному процесі набути важливих компетентцій через застосування знань.

О.Камишанченко характеризує ключові компетенції як “базові, універсальні”. Студент, що оволодів ключовими компетенціями, має змогу завжди оволодіти новими знаннями, а якщо виникне потреба, то й новою спеціальністю, прийняти відповідальне рішення у будь-якій, навіть незнайомій для нього, ситуації.

Н.Шишкіна визначає наступні ключові компетенції для студентів:

- освітня компетенція – спрямована на формування у студента знань, умінь, навичок з обраної спеціальності, позитивної мотивації до підвищення рівня професіоналізму;
- компетенція у сфері самостійної, творчої, дослідницької діяльності – спрямована на формування у студентів потреби до постійного самостійного отримання необхідної кількості знань, умінь, навичок протягом усього життя;
- компетенція у сфері громадянської діяльності студента – спрямована на виховання соціально активного члена суспільства, громадянина держави, політично освіченої людини;
- компетенція у сфері трудової діяльності студента – спрямована на прищеплення студентові професійної етики, навичок самооцінки своїх професійних якостей, вміння орієнтуватися на ринку праці;
- компетенція у побутовій сфері – спрямована на виховання обізнаності в питаннях здоров'я, особистої гігієни, створення сім'ї, засвоєння правил етичної поведінки, основах психології, культурології тощо;
- компетенція у сфері дозвілля – спрямована на прищеплення студентам культури, духовності, вміння обирати доцільні й корисні способи використання вільного часу.

Цілком погоджуємося з думкою В.Лозової, що компетентність у сфері самостійної пізнавальної діяльності, засвоєння способів набуття знань з різних джерел інформації є основою компетентності в інших сферах.

Особливістю вищої школи є її творча професійна спрямованість. Отже, неправильно розглядати активність, самостійність студентів відокремлено від творчості, за відсутності якої неможливе виховання компетентної, освіченої, самостійної особистості.

В.Андреев визначає творчість як один із видів людської діяльності, спрямований на розв'язання суперечності, що виникає при вирішенні творчого завдання, для якого необхідні об'єктивні (соціальні, матеріальні) і суб'єктивні особистісні умови (знання, уміння, творчі здібності), результат якого має новизну й оригінальність, відзначається особистою і соціальною значущістю, також прогресивністю.

Згідно з А.Марковою, існують наступні рівні педагогічної творчості:

1. Творчість у широкому розумінні – відкриття нового для себе, тобто виявлення педагогом варіативних нестандартних способів рішення пізнавальних задач. Тут педагог здійснює перехід від алгоритмічних, стереотипних прийомів до суб'єктивно нового. Приклади цього рівня: вибір оптимального рішення можливих, використання відомого прийому в нових умовах.

2. Творчість у більш вузькому розумінні – це відкриття нового для себе і для інших, новаторство.

В.Андреев зазначає, що творча діяльність містить у собі такі види діяльності особистості: пізнання об'єктивно існуючих суперечностей; відображення й опис проблем, що випливають із суперечностей; пошук можливостей вирішення (ідеї); проектування стратегій перевірки; формулювання стратегій контролю й оцінки для

перевірки, включаючи оцінки процесів перевірки та їх результатів; прийняття рішень; матеріалізація процесу розв'язання; використання і створення соціальних умов, що стимулюють творчу діяльність; створення, використання або зміна матеріально-технічних і організаційних умов; зайняття певної позиції стосовно власної особистості в інтересах діяльності і створюваного продукту. На цій підставі можна говорити про творчу діяльність як один з видів діяльності, що полягає в спробі знайти раніше невідоме рішення (створити свій творчий продукт), причому не має значення, чи відомий даний спосіб рішення, важливо, щоб він не був відомий тому, хто розв'язує завдання. Знання, здобуті в процесі самостійної творчої роботи, дуже цінні, вони відзначаються усвідомленістю, міцністю, глибиною.

В.Бенера стверджує, що самостійна пізнавальна діяльність студентів виявляється тим характерним видом навчання, який найбільшою мірою відбиває загальні риси творчої діяльності. Вона детермінується цілями і мотивами, які усвідомлені студентами, реалізується за допомогою самостійних дій, що вимагають розумових, вольових або фізичних зусиль і завершується конкретними пізнавальними результатами.

Самостійна навчально-пізнавальна діяльність виступає "пусковим механізмом" творчих здібностей студентів. Ступінь сформованості цілей, мотивів, дій визначає рівень розвитку творчих здібностей. Ця залежність прямо пропорційна: чим більше розвинена самостійна діяльність, тим вище рівень сформованості творчих здібностей. Самостійна навчально-пізнавальна діяльність виникає на основі досліджуваного рефлексу "що таке?" (за І.Павловим) і виявляється у вигляді допитливості, прагнення зрозуміти, збагнути істину, бажання пізнати нове.

Багато студентів навчається відмінно і добре тому, що раніше були підготовлені до самостійної пізнавальної діяльності, яка мотивована прагненням стати висококваліфікованими фахівцями. І, навпаки, слабо встигаючі студенти не мають стійких позитивних мотивів і стійких цілей не лише у навчанні, а й у майбутній професії. Як зазначає В.Бенера, глибоке і всебічне вивчення прагнень, інтересів і нахилів студентів, відбір у коледж або ВНЗ тих, у кого наявна чітка позитивна мотивація і стійка цільова установка, дозволить не лише домогтися високоактивної самостійної навчально-пізнавальної діяльності, а й створити фундамент для розвитку їх професійно-необхідних умінь пізнавальної самостійності.

О.Лазарева виділяє наступні особистісні структури свідомості, що відображають самостійність індивіда (майбутнього педагога):

- власна воля і свідомо вмотивованість до самостійної діяльності, тобто усвідомлена, непохитна, переконлива, з почуттям власної гідності спрямованість на самостійну працю, готовність і наполегливість виконувати її, розуміючи, що це головний і незамінний чинник розвитку самоорганізації, самореалізації і життєвого успіху;
- ініціативність і наполегливість у самостійному формулюванні пізнавальної проблеми і знаходженні способів розв'язання проблеми і відповідних їй пізнавальних задач;
- критичність у ставленні до змісту і вартості чужих і власних досягнень;
- бажання і здібності до активного, глибокого осмислення професійно важливої інформації, її творча інтерпретація і трансформація у відповідності з власним досвідом і вже освоєними знаннями, конструювання на цій основі власних знань та умінь;
- комунікативні уміння до співпраці і взаємозбагачення, що реалізують індивідуальні здібності вносити в діалог власні конструктивні, оригінальні ідеї, пропозиції щодо способів діяльності та одержувати в результаті дискусії нові знання теоретичного й емпіричного характеру;
- наявність власного стилю, гідного самоповаги, діяльності, поведінки, спілкування у відповідності з успішно розвинутими індивідуальними якістьми й особливостями;
- рефлексивні здібності та уміння на основі об'єктивного, діагностичного підходу до результатів власної праці і праці товаришів, колег, вміння захищати свої педагогічні проекти, проявляти гнучкість у їх поясненні, обґрунтуванні, виявленні сильних сторін і недоліків, толерантно реагувати на критичні зауваження, самостійно й оперативно вносити корективи у виконані роботи.

Ступінь розвитку цих внутрішніх структур особистості і стає інтегральним показником справжньої пізнавальної самостійності майбутнього фахівця [4, с.285].

На думку О.Демченко, пізнавально-творча самостійність – важлива, з мінливими проявами, якість особистості, що відображає специфічні критеріальні характеристики особистості, які вона поступово набуває в творчій діяльності, а саме:

- уміння бачити актуальну для себе проблему, її суперечності, знаходити способи їх розв'язання;
- володіння механізмами творчої діяльності (аналіз, порівняння, зіставлення, аналіз через синтез, евристики тощо);
- здібність до логічної, аргументованої, завершеної побудови творчої роботи з елементами новизни й оригінальності освітнього продукту;
- спроможність викласти власні висновки та узагальнення;
- уміння при необхідності досягти комунікативної взаємодії з іншими при створенні колективного творчого продукту під час захисту, рецензування й оцінювання будь-якої творчої роботи;

– уміння досягти якісної самодіагностики та самооцінки, самокорекції (удосконалення) виконаної роботи.

Саме ці, насамперед, якості творчої самостійності взагалі і пізнавально-творчої, зокрема, можуть проявлятися на різних рівнях освітніх досягнень студентів відповідно до наявності чи відсутності критеріальних характеристик [2, с.367].

Інтегративним показником рівня пізнавально-творчої самостійності майбутніх вчителів О.Лазарева пропонує визнати, насамперед, досягнуту якість освітнього творчого продукту, створеного за власним проектом, захищеного автором і запровадженого в будь-якій формі у практику освітнього закладу. Такі професійні продукти (педагогічні твори й розповіді, наукові доповіді та есе, різноманітні освітні проекти, розробки уроків та виховних справ, наукові дискусії, професійні конкурси, ігри, змагання з фахових дисциплін, звичайні та інтернет-турніри кмітливих тощо) студенти можуть самостійно готувати вже з першого курсу.

Виявлені характеристики самостійності студента об'єктивно вимагають нового трактування самостійності майбутнього фахівця на терені його професійної освіти. Пізнавальна самостійність студента неможлива без оволодіння ним творчими способами діяльності, тобто по суті пізнавальна самостійність майбутнього бакалавра, спеціаліста, магістра стає такою лише при умові, коли вона перетворюється в пізнавально-творчу і професійно детерміновану самостійність, бо професія вчителя, і не тільки, визнає лише творчу особистість і постійну перетворюючу, креативну діяльність. Репродуктивні форми освіти можна вважати лише підсобними і несумісними з процесом становлення справжньої самостійності будь-якого фахівця, а учителя, педагога особливо [4, с.288].

Висновки... Таким чином, компетенція у сфері самостійної, творчої, дослідницької діяльності є однією з основних компетенцій для студентів. Випускник ВНЗ, майбутній вчитель тоді відповідатиме сучасним вимогам, коли в процесі самостійної пізнавальної діяльності відбулось його навчання й виховання як творчої особистості, індивідуальності. У зв'язку з цим важливість пізнавально-творчої самостійності студентів залишається незаперечною.

Подальші дослідження передбачається провести у напрямку визначення особливостей формування пізнавально-творчої самостійності студентів у ВНЗ, виділення дидактичних умов, що забезпечують успішне формування пізнавально-творчої самостійності студентів.

Література

1. Безкоровайна Л.В. До поняття про компетенцію майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2006. – № 8. – С. 7-10.
2. Демченко О.М. Критерії пізнавально-творчої самостійної діяльності студентів. // Педагогічні науки. Збірник наукових праць. Частина перша. – Суми: СумДПУ ім.А.С. Макаренка, 2004. – С.361-368.
3. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. – 2003. – №5. – С. 34-42.
4. Лазарева О.М. Пізнавально-творча самостійність як основа професійної самореалізації майбутнього педагога. // Педагогічні науки. Збірник наукових праць. Частина перша. – Суми: СумДПУ ім.А.С. Макаренка, 2006. – С.282-288.
5. Мельниченко Г.В. Педагогічні засади модульної технології навчання у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови і літератури. Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського. – Одеса, 2004. – 23 с.

Анотація

У статті розглядається пізнавально-творча самостійність студентів як одна з провідних компетенцій майбутнього фахівця, пропонуються її критеріальні характеристики.

Аннотация

В статье рассматривается познавательная-творческая самостоятельность студентов как одна из основных компетенций специалиста, предлагаются ее критериальные характеристики.

Подано до редакції 5.11.2007.

©2007

Носач І.В.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЕКОНОМІСТІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Розвиток ринкових відносин у країні та активізація економічних процесів обумовлюють зростання вимог до рівня підготовленості випускників економічних ВНЗ, тому що фахівці цього профілю є стратегічним ресурсом та інтелектуальним потенціалом суб'єктів господарювання. У цих умовах підвищується роль системи вищої економічної освіти, покликаної здійснювати всебічну підготовку спеціалістів даного профілю з урахуванням поточних та перспективних потреб суспільства. Стратегічні завдання та вимоги до рівня професійної підготовки майбутніх фахівців відображені в Законах України "Про освіту", "Про вищу освіту", Державній національній програмі "Освіта – (Україна XXI ст.)" та основних засадах розвитку вищої